

ჩემ პოლიტიკაზე

1913 წელი

აღსდევ, უფალო, მაცხოვრე მე. ღმერთო ჩემო, რამეთუ შენ დასცენ ყოველნი, რომელნი მემტერნეს მე ამაოდ, კბილნი ცოდვილთანი შენ შემუსრენ. (ფსალმუნი დავითისი. III, მუხ. 8)

I

ბ. მეუნარგიას გაშავება მარტო ფოთის კერძო, შინაური საქმე იყო. არავითარი პარტიული ან საერო ხასიათი მას არ ჩნევია. ნამუსიან სტამბაში ასეთ გარემოებას არ უნდა გამოეწვია-რა, შინაური ქრონიკის უბრალო ამბის მეტი. ფოთზე უდიდეს ქალაქს – ქუთაისში – ამას წინათ ბ. მეუნარგიაზე უფრო საღი, მცოდნე, დამსახურებული პირი, უფრო მაღალ-ქალაქის თავი – თანამდებობიდან გადააყენეს. სტამბას ამის გამო, გემახსოვნებათ, არც ჯვარზე არავინ უცვია, არც ელვა-ჭექა გაუმართავს. რათ მჭირს ესრეთი უსამართლობა? ვისი დაბალი ღობე მნახეს, რომ ყოველი უწმაწური მაჯირგალებს? ვნახოთ, აბა, რითია დასაბუთებული და რამოდნათ სინდისიერია ის მხარე სტამბის ჩემზე ამხედრებისა, რომელიც ვითომ საზოგადო, პოლიტიკურ ხასიათს აძლევს ამ მოვლენას. ნახავთ, მკვდარი რომ მკვდარს აეკიდება, რა სისწრაფით იხრწნება ორივე.

1. ეს ჩემი საპასუხო წერილი გადავეცი «იმერეთის» რედაქციას, რომელმანაც მისი დაბეჭდის უარი შემომითვალა. იძულებული გავხდი ცალკე წიგნაკათ გამომეცა ქუთაისს 1913 წლის გაზაფხულზე. ნ.ნ. (ეს შენიშვნა ნიკო ნიკოლაძეს ეკუთვნის – რედ.).

2. იონა მეუნარგია (1861-1928) – ბიოგრაფი, პუბლიცისტი. ბ. მეუნარგია ფოთს 19 დეკემბერს გაშავდა.

ოთხი დღეს შემდეგ 23 დეკემბერს, «იმერეთში» (№74) დაიბეჭდა ბრალმდები ოქმი ჩემ წინააღმდეგ, ვითომ-და ქართველების ზნეობრივ და გონებრივ გადაგვარებას ხელს ვუწყობდე. საბუთად რა უნდა მოეყვანათ, მტკნარი სიცრუის მეტი? ფოთს პირველ იანვრიდგან (ესე იგი ერთ კვირას შემდეგ) ნიკოლაძის თაოსნობით ყოველდღიური რუსული გაზეთი იწყებს გამოსვლასო. ჩინებულად იცოდნენ, რომ ამ გაზეთისთვის არავის არც ფული ჰქონდა, არც სტამბა, არც ნებართვა, იცოდნენ, რომ «ზაკ. რეჟში» ნიკოლაძე ამ გაზეთის მეთაურად კი არა,

ხელის შემშლელად იყო გამოყვანილი, და მაინც ბრალს მდებდენ. აგერ მარტივ დგება, სადაა ეს გაზეთი?

სიცრუეს თქვენი ჭირი წაუღია. ღრმად ჩაუკვირდეთ ამ საკითხს. ფოთში რუსული გაზეთის დამწყებთ განზრახვა ჰქონდათ უკეთ დაეკმაყოფილებიათ ის რუსული საზოგადოების საჭიროება შავიზღვის კავკასიელ განაპირზე, რომელსაც ოთხი რუსული გაზეთი დიდი ხანია ემსახურება ბათომს, სოხუმს, სოჩას და ნოვოროსისკს. ავნებს თუ არგებს ქართულ საქმეს, ამ ხალხისთვის დანიშნული გაზეთი ჩემის თაოსნობით რომ გამოდიოდეს, და არა ბ. პალმის ან ბ. გერმანის მეთაურობით? ეს კითხვაც რომ სადაოთ სცნოთ, სიცრუის გამჭედს რით ვერ გაუგია, რომ ჩვენი სწავლა, მმართველობა, მსაჯულება, გზები, ნაოსნობა, მისვლამოსვლა, აღებ-მიცემობა, ერთი სიტყვით, მთელი ცხოვრება, ისეთი პირების ხელშია, ვისაც ქართული არ ესმის? მაშასადამე, თუ ქართველობის საბოლოო დამხობა არ გვინდა, რუსულადაც უნდა ვწეროთ ამ ცხოვრების ბრუნვა, დარდი, წამალი, სახსარი.

ქართულ მწერლობაში ეს საგანი ყოველმხრივ გაისინჯა, ამ ორმოცი წლის წინათ, გადაწყდა, რასაკვირველია, ისე, როგორც მამულის ურყეველი უზენაესი საჭიროება მოითხოვდა: ვისაც ქართველ ხალხისთვის გული ეწვის, მან ქართველებისთვის ქართულად უნდა სწეროს და რუსებისთვის რუსულადო. ის საქმეები, რომლის მზადება და გადაწყვეტა ქართველების ხელშია, ქართულად უნდა ირჩეოდენ; და რომელიც რუსულ საზოგადოებას ან მთავრობას ექვემდებარება, რუსულადო. ათასჯერ რომ ხელ-ახლავ წამოაყენოთ, ატრიალოთ, სჯიჯგნოთ, დეჭოთ ეს საგანი, შეიძლება განა მისი სხვანაირად გადაწყვეტა, სანამ საქართველოს ბედ-იღბალი, ჩემი ბრძანებით კი არა, ხალხთა და საუკუნეთა ტრიალის ძალით, რუსეთთან შედუღებულია? უტვინობამ, თუ უტიფრობამ, სტაცა ხელი ჩემ წინააღმდეგ ამ ხეპრულ იარაღს? ორივე შემთხვევაში სატირალი ყოფილა მისი მხმარებლის «ზნეობრივი და გონებრივი» სიდატაკე... თუ ჩვენებურმა ინტელიგენციამ ქართული მწერლობა შეიზიზღა, მე რა შუაში ვარ? რუსულ გაზეთს თუნდ მართლაც სათავეში ჩავუდგე, ქართულ მწერლობას რაღა უნდა დავაკლო, რაკი ინტელიგენცია მას კაი ხანია დაუკარგავს? შეიძლება განა ვინმე ჰკუუ-საღმა ჯერ კიდევ დაუარსებელ გამოცემას მიაწეროს ისეთი მოვლენა, რომელიც, მისივე სიტყვით, ჩვენში მკვიდრათ არსებობს? ამ უაზრობასაც რომ ხელი შეუშვათ და საქმე არსებითად გავსინჯოთ, სატირალი საქმეა, თუ სასიხარულო თანამედროე ქართული ინტელიგენციის უკმაყოფილება ეხლანდელ ჩვენს გაზეთებზე? ნუ თუ ეს გადაგვარების, და

არა წარმატების ნიშანია? იზრდება ხალხი, ფიქრობს ცხოვრების ტრიალზე, საჭიროებაზე, სახსარზე. მისი ზრდის თანასწორად უნდა ვაუმჯობესოთ ქართული მწერლობაც, თუ გვსურს, რომ ხალხის გონებაზე გავლენა შევირჩინოთ. ქართულ მწერლობაში აწი მარტო წარჩინებული ჭკუის, ნიჭის, ცოდნის, ნამუსის პატრონი მოიკიდებს ფეხს, გავლენას მოიხვეჭს და ეს მოვლენა ყოველ ერთგულ მამულის-შვილს სიამაყით უნდა უვსებდეს გულს: ის მოასწავებს ძველი სიბნელის გაბნევას, რომელიც მყრალ ციციანათელასაც ლამპრად გვაჩვენებდა. რაკი თქვენთვის პირით თავს ილანძღავთ, ბეჭდავთ – ქართული გაზეთი ხალხში აღარ გადისო, გაიღვიძეთ, უნდა უწამლოთ ამ უბედურობას. ვეღარ გაძლებს ჩვენს დროში, ვეღარ აიტანს არსებობისთვის ბრძოლას ერი, რომელსაც გონიერი მწერლობა არ წინამძღვრობს...

გავიდა კიდევ მეორე ოთხი დღე, და იმავე «იმერეთში» (77) ახალი ბრალმდები ოქმი დამიბეჭდეს, ამ სათაურით: «ნ. ნიკოლაძის ახლანდელი მოღვაწეობის ნიმუში».

«ნიკოლაძის დღევანდელი მოღვაწეობა – ბრძანებდა ეს ოქმი – მხოლოდ ის არის, რომ ფოთიდან გააძეოს ყველა, ვინც მის რწმენას არ იზიარებს და ცოტაოდენ დამოუკიდებელ აზრს დაადგებაო». რა ნაირად შემემძლებოდა ამდენი ხალხის გამევეება, რა უფლებით და, განსაკუთრებით, რა მიზნით, ეს არც დამწერს აუხსნია, არც დამბეჭდავს უკითხავს. ჩემი რწმენა, მგონია, ქარის მონატანი არაა, რომ ვისიმე წინააღმდეგობის მეშინოდეს. იმოდნათ დარწმუნებული ვარ მის საბოლოო, აუცილებელ, შეურყეველ გამარჯვებაზე, რომ არც კი ვიბრძვი მისთვის, მტკიცედ ვიცი, ფუჭი ოცნება კვამლივით დაიშლება და ჭეშმარიტება თავს იჩენს. ორჯერ ორი ოთხად გამოვა, და არა ასად, ან ათასად, როგორც მთვრალეებს ჰგონიათ. მეორე მხრით არავითარ დეპუტატობას, თანამდებობას, არჩევას არ ვეძებ, რომ «პარტიას» ვიდგენდე და წინააღმდეგებს ვდევნადე. მაშ, ნერონად რა გამხდოდა?... ამ ცილის გასაქარვებლად იმისი თქმაც საკმაოა, რომ ბ. ესაკია ფოთიდან კი არ განუძევებიათ, მხოლოდ ფოთის ქალაქის სათათბირომ მას იჯარადრობა ჩამოართვა. ამის მიზეზი ის გახლდათ, რომ სახელმწიფო სათათბიროსთვის არჩევნებამდი დიდის-ხნით უფრო ადრე, ესე იგი სანამ, ვითომ «მისი და ჩემი პოლიტიკური რწმენის სხვა-და-სხვაობა აღმოჩნდებოდა», ფოთის ხმოსნებმა თავიანთი ინჯინერის მოხსენების გამო, ბატ. ესაკიას საქციელში, ქალაქის მინდობილებათა შესრულების დროს, ცხადი ბოროტმოქმედება დაინახეს... ოქმის სიტყვით აი ამ ბ. ესაკიას წინააღმდეგ ცილი გამივრცელებია: შავიქვის კრებას მან შეაგონა, შუამდგომლობა იქნესო აღძრული მთავრობის წინაშე, რომ ფოთს უფლება ჩამოართვით, გემებს რომ ფულს

ახდევინებს კიბეების ქირათო. ოქმი ფიცავს, მის დღეში არ ქონია კრებას ამ საგანზე სჯა და მეცადინეობაო. ბრალდება ცილისწამება კრებაზე, იმ მიზნით, რომ პოლიტიკური მტერი ფოთიდგან მომეშორებია.

კრებაზე არც მე გხლებივარ, არც ფოთის წარმომადგენელი მიუხმიათ, თუმცა უნდა მიეხმოდ... კრებას მისმა რჩევამ მოახსენა, ქალაქი ფოთი შავი-ქვის მრეწველობას სცარცვავს, გემებს ტვირთვას უძნელებს და უძვირებს, კიბეებს მამასისხლად აქირავებს. და ეს უფლება ქალაქს უთუოდ უნდა ჩამოერთვასო. მოვალეობად ჩავითვალე, დავბრუნდი თუ არა ფოთს, ქალაქის თავის მოადგილესთვის მეამბო ეს გარემოება და მერჩია, კავკასიის სამთო გამგეობას მისწეროს ამ საქმის ნამდვილი მდგომარეობა. ცარცვა-გლეჯა ამ კიბეების შესახებ მართლა სუფევდა ფოთის პორტში უწინდელ დროს, როცა საქმეს კერძო პირები უპატრონოდ განაგებდნენ. უკანასკნელ წლებში კი ქალაქმა ეს მხარე მოაწესრიგა: კანონი გამოიცა ამის შესახებ, ტაქსა დამტკიცდა. ახლა საქმე ქალაქის პასუხისგების ქვეშ, რიგიანად მიჰყავს ჩვენებურ მუშებისგან შემდგარს არტელს... საქმეს უპარტოო მოწმე ბევრი ჰყავს, ღვთის მადლით ახლა თქვენის ნამუხისთვის მიმინდვია გადაწყვეტა: ასეთი საქმის იმ ნაირად წარდგენა მკითხველისთვის, როგორც მეორე ოქმს უქნია, პატიოსან სტამბას განა ეკადრება? მწერლობაში ყალბობა განა დასაშვებია?

II

ამ თვალსა-და-ხელშუა განაჩენმა ცილმა – «ნიკოლაძე ფოთიდგან აძევებს ყველას, ვინც მის რწმენას არ იზიარებსო», – ამართა ჩემზე «იმერეთის» ლეიბპუბლიცისტი, ბ. ურო. ფოთის რეგენებმა ჩაიგდეს თუ არა ხელში ეს სახიფათო იარაღი, ღობე-ყორეს მოსდვენ. ორი უთავბოლო წერილი დააბეჭდინეს წრეულს ჩემ წინააღმდეგ «იმერეთში»: მეოთხე ნომერში მეთაური – «ნ. ნიკოლაძეს», და მეშვიდეში – ფელეტონი «ნ. ნიკოლაძის პოლიტიკური მსოფლმხედველობა». ხედავთ, რა მაღალ ბანზე აუშვეს ზარი?...

«პატივცემულ ჩუმ მოღვაწეს» (ეს თქმა მწერლობაში დარჩება) რა აძევებს – ზევით მოგახსენეთ. ვისი ბრალი ყოფილა ბ. მეუნარგიას გაშავება, მგონი საძიებელი აღარაა. ფანცხავას თაობაზე კი მარტო ეხლა ვტყობილობ, რომ მისი წასვლაც მბრალდება. დღემდი მეგონა, რომ თუმცა სხვა და სხვა მიმართულების ვიყავით, ჩვენ საერთო სამსახურს თავიდან ბოლომდე უხავსოთ ჩაუვლია. ვფიქრობდი კიდევ, ჩემი მასთან ხანგრძლივი ძმური თანამშრომლობა საბუთი

იქნებოდა ჩვენ ორისავე რიგიანობისა, სხვისი რწმენის თმენისა, სხვისი პირადობის პატივისცემისა, დამოუკიდებელ, საკუთარ ფეხზე მდგომ კაცთან ჭაპნის ერთგულად წევისა. ნუ თუ შემცდარვარ, რაკი ბ. ფანცხავას ფოთიდგან წასვლის მიზეზად მთვლიან? ვერ გამიგია კი, რით, როგორ დამედო ეს ბრალი, როცა ბატ. ფანცხავასაც ვურჩევდი, ნუ მიდიხარ, ქუთაისს ვერას გაარიგებ, ბევრი მოწინააღმდეგე გაგიჩნდება მეთქი, და მის წამყვანსაც ვაფრთხილებდი, არ გამოგადგებათ: საგუბერნიო ქალაქს, საცა ყოველი გვარი მთავრობაა თავმოყრილი, სათავეში უდრეკი კაცი კი არა, ღვედივით რბილი და თან უწყვეტი უნდა იდგეს მეთქი. ვინ, რისთვის გაჭედა ახლა ეს ჭორი, ბ. ფანცხავა ფოთიდან განდევნაო, ბ. ურომ იმას ჰკითხოს, ვინც ის ჩემზე მოიქნია და ლაფში კი ჩაფლა. ურომ როდი იცის, რას მოხვდება და სად დაჰკრავს. საითაც მიიქნევენ მას, იქ იჩეჩქვს თავს, განსაკუთრებით თუ ქვა ან რკინა დახვდა. ჩემზე ის სულ ბრმათ აუცუნდრუკებიან...

ვნახოთ, თუ რა საფუძვლიანად შეუსწავლია ბატ. უროს საგანი, რომელსაც სჯის. ის მესამე ბრალმდებელ ოქმში, რომელიც ერთ კვირას იქით მეორის შემდეგ დააბეჭდვინეს ჩემი «რწმენის ღალატს, რეაქციონურ პრინციპებისკენ დაბრუნებას» აი რაზე ასაბუთებინებენ: როდესაც (ნიკოლაძე) მთავრობასა და ახალგაზრდობას შორის შუამავლობას კისრულობდა, ის აღარ იყო სულით ახალგაზრდა... იმისთანა არეულ-დარეული შეხედულობა ჰქონდა კონსტიტუციაზეო... ამ უკანასკნელი ექვსი წლის განმავლობაში ბევრმა მცოდნემ და პირუთვნელმა ისტორიკოსმა, რუსეთში და საზღვარს გარეთ, გულმოდგინედ გაარჩია ამ შუამდგომლობის გარემოება. ყველამ იცნო ჩემი რიგიანობა და უანგარობა ამ სახიფათო საქმეში, რომელშიაც უნებურად ჩათრეულ ვიქმენ. იმ ჩემ აწერაში, რომელიც «Былое»-მ დაბეჭდა (1906, №9, გვ.253), წინასწარ სწერია ბ. უროს საპასუხო.

საგულისხმოა, რომ ჩემი საკუთარი რწმენით ან სურვილით კი არ უნდა მეხელმძღვანა, მხედველობაში ყველაზე უფრო უნდა მქონოდა აზრი და მოთხოვნა რუსეთის ინტელიგენციის უმრავლესობისა, განსაკუთრებით მისი მოწინავე, მეზრძოლ ფალანგისა. ჩემი მდგომარეობის უბედურებას შეადგენდა მისი პროგრამის სრული შეუხამებლობა ჩემს რწმენასთან»...

-----
1. ვასილ წერეთელი (1862-1937) – პუბლიცისტი.

2. რომანოზ ფანცხავა (1861-1928) – კრიტიკოსი, პუბლიცისტი.

«ამ ნაირად გრაფ ვორონცოვ-დაშკოვისთვის ჩემი საკუთარი პროგრამა კი არ უნდა წარმდეგინა მოქმედებისა, ის უნდა ამეხსნა, რომელიც რევოლუციონური პარტიის მხრივ ბ. ბ. მიხაილოვსკიმ და კრივენკომ დამავალეს»... გრაფ შუვალოვი როდი მიმაღავდა თავის გულნაკლულობას რევოლუციონურ პარტიაზე. მისი აზრით, პარტიამ ვერ გამოიყენა უიშვიათესი შემთხვევა, როცა რუსეთში პარლამენტური მმართველობის დაარსება შეეძლო... მის შენიშვნაზე, რომ მარტო კონსტიტუცია უნდა მოგვეთხოვა, ვუპასუხე, რომ სრულიად ვეთანხმები მის აზრს. საუბედუროდ, საქმე ხომ ჩვენს შეხედულობაზე კი არა, პარტიის მოთხოვნაზე ჰკიდია. პარტია კი სულ სხვაფრივ სჯის ამ საგანს.

არათუ შუადგომლობის აწერით, თვით იმ დროის უდავო საბუთით შემიძლია დაგიმტკიცოთ ესევე აზრი. აიღეთ «Отеч. Зап.» 1882 წ., წიგნი I, ნაწ. 2, გვ. 102 და 103 იქ ნახავთ ჩემს ნაწერს: ლუი ბლანის უმთავრესი დამსახურება იმ შეცთომის დარღვევაშია, ვითომ სოციალიზმს და უსაზღვრო მონარქიას ერთად არსებობა შეეძლოს. აქედან სჩანს, რომ კონსტიტუცია აუცილებელი მიმაჩნდა. ყველა ეს საბუთი იმისთვის მომყავს, მინდა იმ მხილების უსინდისობა დავამტკიცო, ვითომ შუამავლობის დროს კონსტიტუციისათვის მეღალატოს. ეს მეორე მოქნევა უროსი ვის მოხვდა თავში და ვის ვნებს, მკითხველი კარგად ხედავს.

III

ვნახოთ, ახლა ვის უპობს თავს ბ. უროს მესამე ამართვა, იმის შესახებ, თუ რამ ამადებინა ხელი წერაზე. აი, როგორ სჯის ამ საქმეს ბ. ურო. «ჯერ გაზეთის (ნოვოე ობოზრენიის) დაწყების დღესვე განაცხადა (ნიკოლაძემ) თავისი შერიგება არსებულ წეს-წყობილებასთან და შემდეგ გამოუცხადა უღმობელი ბრძოლა რკინის გზის მთავრობას, ვიდრე ადგილი არ ჩაიგდო ხელში რკინის გზაშივე. მას შემდეგ ლიტერატურას თითქმის სულ მიაწება თავი... მასუკან მისი მიზიდულობა ფულიანი ადგილებისკენ კიდევ უფრო იზრდებოდა. როტშილდს დაექირავა და შემდეგ ფოთის ნავსადგურების აშენებაში მიიღო მონაწილეობა».

მადლობა ღმერთს, მწერლობა უმოწმო მუსაიფი როდია. სამუდამოდ რჩება საბუთი – გაზეთის კოლექცია. შიგ «არსებულ წესწყობილებასთან შერიგება» მართლა რომ სადმე იპოვებოდეს, ჩემ წინააღმდეგებს ამდენი ცილის თხზვა რაღათ დასჭირდებოდათ? ვინც ჩემი დროის «ნოვოე

ობოზრენიეს» გადაათვალიერებს, დარწმუნდება, რომ შიგ ულმოხელი ბრძოლა არა მარტო რკინის გზასთან მქონდა, ჩვენი საქმის და სარგებლობის საცავად, აგრეთვე ცხარედ ვებრძოდი სასამართლოს – ენისათვის, სასწავლებელს – სწავლის შინაარსისთვის, საზოგადოთ «მართვის სწავლას» ვთესდი და თვით-მმართველობას ვწვრთნიდი. ჩემ მაშინდელ ბრძოლას ბ. შავროვთან და საზოგადოთ ბ. ტებენკოვის «კავკაზთან» პირადი, თუ ეროვნული ხასიათი ჰქონდა?... ვისაც წარსული არ შეუსწავლია და პირუტყვივით ჰგონია, რომ ქვეყანა მით დაწყებულა და მითვე გათავდებაო, მას რა უნდა გაეგებოდეს, თუ როგორ შეიქმნა ის ძალა, ის იარაღი, ის სიკეთე, რომლითაც ის ახლა სარგებლობს და ბოროტ-მოქმედებს?...

მეორე ცილი ამ ნაწყვეტისა, «ულმოხელი ბრძოლა გამოუცხადა რკინისგზას, ვიდრე ადგილი არ ჩაიგდო ხელში რკინის გზაშივეო», – ნამდვილი ბოდვაა. რკინის გზაზე ვმსახურობდი პეტერბურგს 1881-დან 1886-მდე. «ნოვოე ობოზრენიეს» კი ვსცემდი თფილისს 1887-დან. ბ. ურო ვერსად მოძებნის საბუთს, ვითომ ამ წლიდგან რამე დამოკიდებულება მქონოდეს რკინის გზასთან. ვინ ჩაფლა ან რისთვის ჩაიფლა ბ. ურო ამ მყრალ ტლაპოში, თითონ იძიოს. მესამე ცილიც ამის ტოლია – «მიზიდულობა ფულიან ადგილებსკენ». თუკი რამდენჯერმე დამჭირვებია, ყოველთვის მიშოვნია ისეთი კარგი «ფულიანი ადგილი», როგორც სხვას ჩვენში სიზმარშიაც არ ელანდება, სჩანს მწერლობა, საზოგადო მოღვაწეობა ჩემთვის ხელობათ არასოდეს ყოფილა. უსახსრობის გამო, ლუკმა პურისათვის კი არ ამიღია ხელში კალამი. წრფელი გულით ვემსახურებოდი, სანამ მაცალეს, ჩემი ქვეყნის წარმატების ღმერთს, როცა ის ყოვლად უსუსური, ყველასგან მიტოვებული იყო და თავის მსახურისთვის დარდის და ტანჯვის მეტი არაფრის მინიჭება შეეძლო. რაც რამ მქონდა და არ მქონდა არ მეშურებოდა მისთვის, სანამ უძლური და უსახსრო იყო. რაკი მოსულდგმულდა, მსახურების ამადლება შეიძლო, მლიქვნელები შეიძინა, ვერავინ მიზრახავს, მოჯამაგირეთ რომ სხვას დავუდგე, სანამ არ დამიმტკიცებს ამ მოჯამაგირეობის ვნებას ჩემი ქვეყნისათვის. ჩემდა თავად კი გაგიმხელთ: მწარე გამოცდილებამ დამარწმუნა, მლიქვნელებთან თანამშრომლობას ისევ როტშილდთან მოჯამაგირეობა სჯობნებია თურმე, არა თუ პირადათ ჩემთვის, ჩვენი ქვეყნისთვისაც...

«მწერლობაზე ხელი აიღოო, რაკი ფულიანი ადგილი იშოვნაო». კარგად არ გაუცვნია მწერლის (ყურნალისტი-რედ.) მოვალეობა იმას, ვინც ამას მაყვედრის. დიაღაც, ისეთი მოწინებით ვეპყრობი მწერლის დანიშნულებას, რომ ყოველთვის, როცა ან რკინის გზის, ან მრეწველობის, ან ქალაქის სამსახურს ვკისრულობდი, უადრეს მოვალეობად ვთვლიდი მწერლობაზე ხელი

ამელო. ორ ღმერთს ერთსა და იმავე დროს კაცი ვერ ემსახურება. ყველა იმ დაწესებულებას, ვის სამსახურში შევდიოდი, ვუცხადებდი: მიქირავებია თქვენთვის ჩემი შრომა და ცოდნა და არა მწერლური გავლენა მეთქი.

მწერლობის და მკითხველის საზოგადოების წინ ჩემი დუმილი იმას მოასწავებს, თუ რა მორიდება მაქვს მომავლის, რა წმინდათაწმინდათ ვთვლი მწერლობას. ვერავინ მოძებნის სტამბაში ვერც ერთს სტრიქონს, ჩემგან დაწერილს, რკინისგზის, ან როტმილდის, ან ფოთის საქმეების დამცველს ან მადიდებელს, სანამ ამ საქმეებს ვემსახურებოდი. გარდა იმ იშვიათი შემთხვევისა, როცა რამე უშვერი ცილი თავიდან უნდა ამეცილებია. და ამ დუმილს, ამ მსხვერპლს, ბრალად მდებენ ჩვენი მწერლები!...

მოკლედ გიამბობთ ჩემი დროის ქართველ მოღვაწის გასაჭირს: იქნება მით მომავლის საქმე გაადვილდეს. მთქმელს გამგონი უნდა. როცა ჯეროვანი ურთიერთობა არ მყარდება ამ ორ მხარეს შუა, წვალეზას გაცლა სჯობს. ნამეტანი ვიმეცადინე მწერლურ (ჟურნალისტურ – რედ.) ასპარეზისთვის მზადებაში. ამ მიზეზით მიჭირდა და ახლაც მიჭირს, საერთო ხოროსთვის ბანის მიცემა. როცა ქართულ მწერლობაში გავები, მის თარს მარტო ერთი სიმი ება, შიგ მარტო ერთი, დიახ, სწორი, მაგრამ ერთობ ცალმხრივი, დედა-აზრი სუფევდა. ჩვენს განვითარებაში ის (კეისრისა კეისარსა!) 1830 წლის მოძრაობას შემოეტანა და გრიგოლ ორბელიანს დაემყარებია: დედა-ენის დაცვა. 1860 წ. მოძრაობამ ამ საქმეს ახალი მსახურები მიაშველა: სტამბა, შკოლა, სახელმძღვანელო. ჩემმა დამზადებამ დედა-ენა, მიზნად კი არა, მარტო ერთ იარაღთაგანად მაჩვენა ერის კეთილდროებისა. მესმოდა, არა მარტო ენით იკვებება ხალხი, ქართული ენა სისრულით ხელთ ეპყრა ჩვენს ერს, როცა მეთექვსმეტე, მეჩვიდმეტე და მეთვრამეტე საუკუნოებში თითოეულად შემოეცალა ყოველივე ის, რაც ეროვნებას შეადგენს. მაშ, არც მარტო ენა აღადგენს ამ ეროვნებას მეთქი, ვფიქრობდი. საჭიროდ ვთვლიდი შემემძრა ის ცხოველ-მყოფი ძალები, რომლის მოქმედება და ურთიერთობა ერს ზრდის, ამაღლებს, აძლიერებს. შევვხე ეკონომიკას, კრედიტს, მრეწველობას, მიწისმფლობელობას, და თვითმართველობას. ძველი მოღვაწეების ნაშრომის შესწავლამ ნება მომცა მკვდრეთით აღმედგინა ბოზოლაებისგან დამარცხებული და დამარხული საქმეები და მოქმედი პირები, მაგალითად ყველასგან ერთიანად დავიწყებულ საადგილ-მამულო ბანკები.

ბ. გიორგი ყაზბეგს ჰკითხეთ (დამფუძნებელთაგან ახლა მეტი არავინ მეგულება ცოცხლებში), რამდენჯერ დაგვჭირდა დუშეთს ასვლა 1871-1873 წ.წ., რამდენ ყმაწვილს, რამდენი მეცადინეობა დაგვჭირდა, რომ ილია ჭავჭავაძისთვის სახელმწიფო სამსახურზე ხელი აგვეღებინებინა, ბანკის დაარსება იერიშით აგველო, ბანკი განახლების ბანაკად გვექცია და შიგ ჭავჭავაძე ძალდატანებით ქართული საქმის სათავეში ჩაგვეყენებია. თფილისის ქალაქის თავად სომხებს დიმ. ყიფიანი ავარჩევინეთ. ქუთაისს, გრ. ლევაშოვთან აუწერელი ბრძოლის შემდეგ, თვით-მართველობა შემოვადებინეთ. ქართველობის ასპარეზი ხუთიოდე წელიწადში უცნობათ გავაფართოვეთ. რასაკვირველია, ახალი საქმეების აღძვრას მოჰყვა შეტაკება სხვა და სხვა აზრებს, ინტერესებს, თავმოყვარეობათა შორის. ეს «ალიაქოთი» სულ მე დამბრალდა. ვინც დედა-ენის მეტს არას იცნობდა, დამემდურა, ძალას უსარგებლო საქმეებზე გვაფლანგვინებსო. შკოლის მეტი აღარა გვჭირია რაო. ყველა ეს ხიზნის, ბანკის, თვითმართველობის საქმეები ქართულ ერთობას არღვევენო. გაგონილა ქართველობაში ასეთი შფოთიო?

გამოველ «შინაურ მტრად». დავლუნე თავი, მოვშორდი ქართულ მწერლობას (ჟურნალისტიკას – რედ.) მუდამ ერთ სიმზე ჟღერა ვის არ მობეზრდება? ვიფიქრე: შინაურ ბრძოლას სჯობს სხვა სარბიელი მოვიძებნო მეთქი. რაკი უმეტესი ნაწილი იმ საქმეებისა, რომელზედაც ჩვენი ქვეყნის ბედი ჰკიდია, რუსის მთავრობის ხელშია, მოდი რუსულად ახსნას დავუწყებ ჩვენს გასაჭირს, იქნება ამით ვისმე ვარგო მეთქი... სრულიად დავივიწროვე მოქმედების ფარგალი, ვეხებოდი მარტო იმ საქმეებს, რომელნიც არავის წინააღმდეგობას არ უნდა იწვევდენ: გზებს, არხებს, პორტებს, ვაჭრობას, მრეწველობას, ჯანმრთელობას, თვითმართველობას. ჩვენში ესეც არავის ეპიტნავა... მღალადებლის ხმად რჩებოდა უდაბნოში... ქართველობის პოლიტიკურ ბედზე ერთაზროვანს, ერთბანაკად მდგომს ერს რა არ გაუვიდოდა? ჩვენ კი ამ პსიხოლოგიურ ხანაში ერთმანეთს შევესიეთ და შევაკვდით, ერთმანეთი გავაბათილეთ. ყურადრებას ვინდა მოგვაქცევდა? მტერ-მეზობელი ყველა იმას ლოცულობდა: «წამკიდებელი წაკიდე, ორივეს თავი წაწყვიტეო!» მტრის გულისა გავხდით, მიტომ, რომ თავის დროზე ურთიერთობა ვერ მოვიწესრიგეთ.

რაგინდ მებრძოლი ტემპერამენტი მქონოდეს, რაგინდ მართალი ყოფილვიყო, უნდა მოვრიდებოდი ახალთაობასთან ბრძოლას, ასეთ შემთხვევაში თვით გამარჯვებაც კი დამარცხება იმისთვის, ვინც ქვეყნის სიკეთეს პირად თავმოყვარეობაზე მაღლა სთვლის. ახალთაობისთვის ამგვარი შეცთომა იმნაირადვე აუცილებელია, როგორც მოზარდ

ბავშვისთვის სხვა-და-სხვა «ასაკის სენი»: კბილების ჭრა, წითელა, ყვავილი, ქუნთრუშა, ცუდ-ყვავილა. მათი ერთად ერთი წამალი დროა...

ამ დუმილს, ამ თავის-კვლას არათუ არავინ მიმადლის, პირიქით, მაყვედრიან! ხმას ძალად რომ ამომადებინებენ, უარესად მემდურიან, თავისას რათ ამბობს, რატომ არ გვეთანხმებაო. თავისუფლების, დამოუკიდებლობის მცველები ვართო, და იმის ნებასაც არ მაძლევენ, – გულში დამარხული მქონდეს საკუთარი აზრი. უნდათ, მეც ისეთ მჩვრად მაქციონ, რომელიც ბრბოს ფეხის ხმას მიზღვეს, იქნება წინამძღვრად ჩავითვალოო. ნურას უკაცრავად: სამსახურს თამაშად ვერ გავხდი!...

IV

.....

V

სამი მტერი ჰყავს ქართულ განვითარებას. ერთი – საკუთარი მწერლობის აზრის სივიწროე, თუ ინერცია გახლავსთ. მარტო ის სწამს და ახსოვს, რასაც დიდი ხანია შეჩვევია. დედა-ენის მეტი თუ რამ სჭირია ერს, ბევრს როდი ესმის. მეორე უბედურება ის გვჭირს, რომ ოჯახი, შკოლა ჯერ როდი გვაძლევს საკმაო მომზადებას. ამის გამო სხვის ლიტერატურაშიაც უფრო მჩატეს, შემცდარს, შეშლილსა და უვიც მწერლებს ვეწაფებით, ვინემ თანამედროვე ცოდნით დაიარაღებულს. მესამე, ორივეზე უფრო მძიმე გასაჭირი ისაა, რომ ვისაც ჩვენში ღირსებია ნამდვილი განათლების, სწორე ცოდნის, შეძენა, ის როდი ეკარება ჩვენს მწერლობას, ან ჩვენს საზოგადო საქმეებს. ამ მიზეზით ესენი თითქმის ერთიანად ერთობ დაუმზადებელ მეთაურების ხელშია. სულ ცოტა, ჩემ დროს ათას კაცს მაინც გაუთავებია ჩვენგანს უმაღლესი სასწავლებელი. სადაა მათი გავლენა ხალხის აზროვნებაზე?...

ბრძოლას კი არ უარვეყოფ, – როგორც ბ. ურო მწამებს, – ვამბობ, ბრძოლას შესაფერი მზადება უნდა მეთქი. აი, მაგალითად, რა შედარებით ვხსნიდი იმ ბრძოლის უწყალობას, რომელიც მოწინავე რუსის პარტიამ ამ ოცდაათი წლის წინათ მოიხადა და წააგო. ვადარებდი რუსეთის და საზღვარგარეთელ წრეებს... თვით ბ. უროც გრძნობს თავის მხილების სისუსტეს. «ნიკოლაძე მხოლოდ სიტყვით უარჰყოფს ბრძოლას, საქმით კი ის მებრძოლი იყო და არის.

მთელი მისი ლიტერატურული მოღვაწეობა ბრძოლაა, თუმც ამ ბრძოლას საფუძვლად პრაქტიკული მიზანი უდევსო,» სწერს.

ნუთუ, მარტო ლიტერატურული ჩემი მოღვაწეობაა ბრძოლა? საზოგადოებრივიც რომ ბრძოლა არ იყოს, ამდენი მტერი განა დამესეოდა? ხომ არ ვმწერლობდი ახლა? ხედავთ, მაინც, წაქცეულსაც მებრძვიან. რომელ პირადი მიზნის მიმდევარს გასჩენია სადმე ან როდესმე ამდენი მოწინააღმდეგე, განა თვით ამ ბრძოლის სიმწარე არ აჩენს მის სიმაღლეს? სასაცილო ისიც არის, რომ ჩვენს მეტაფიზიკოსს ჩემი ბრძოლის საფუძველი – პრაქტიკული მიზანი – ნაკლად მიაჩნია! მართალია, სიცოცხლე, ლეკვივით, მთვარისთვის ყეფაში და ზუვილში არ გამიტარებია. მიუწვდომელ ოცნების, ბრმა მიმზამაობის მაგიერ მიზნად ყოველთვის მქონია ჩემი ქვეყნის მორიგი საჭიროების შესწავლა, დაკმაყოფილება. ამ ჩემმა «პრაქტიკულმა» მიმართულებამ, არა თუ ზოგი რამ გამარიგებინა, იმ საცოდაობას და პასუხის გებას გადამარჩინა, რომელიც ჩემ მოწინააღმდეგეების ხსოვნას სამუდამო დაღათ დაემჩნევა. არავინ გამიბრიყვებია რჩევით, – რასაც ფლობთ, რასაც გაძლევდენ, წიხლი ჰკარით, მანანა მოგელისთ ციდამო. არავინ დამიღუპავს უსწორ, უიმედო ბრძოლაში ჩათრევით, არავის დატანჯული სახე სინიდისს არ მიშფოთებს: მე სადა ვარ, და შენ სადო? ჩემ ნაშრომში ვერავინ ვერაფერს გამოძებნის ქვეყნის შემცდენელს, მღუპველს. მას ბევრი ხამი თაობა დატაკებია, მთვარეს რათ არ ეპოტინებო, მაგრამ ვინც მოწიფებულა, მიმხვდარა, რომ ეს ღირსება ყოფილა. დაე, ბ. ურომ ამას «მონობამორჩილება» უწოდოს, «ბიუროკრატიის მსახურება,» იმის დაწერაც გაბედოს «ნიკოლაძის ცხოვრება რაც იყო, უმჯობესია მისთვის, არ გავიხსენოთ!» რა ესმის, რა სპეტაკი ხელი უნდა ჰქონდეს სხვის ცხოვრების შემხებს? ვაპატიოთ ეს ხამობა ბ. უროს, იქნება გასწორდეს. თორემ ნახავს, ლაფს როდი დავაჯერებ, ცეცხლში ვურგავ თავს.

VI

განსაკუთრებით იმით ჯირითობს ჩემზე ბ. ურო – ავტონომიის, ქართველობის მტერია, შავრაზმელია, ძველ თავის აზრს უღალატაო... რათ ვიქნებოდი ავტონომიის მტერი, როცა მთელი ჩემი მოღვაწეობა – როგორც წინათ დავამტკიცე – თვითმართველობას მოვანდომე? ავტონომიაზე ყოველთვის მარტო იმას ვამბობდი, რომ რასაც ჩვენში ამ სახელს არქმევენ, მეცნიერებაში «ფართო ადგილობრივი თვითმართველობა» ჰქვია, და ჩვენც ეს სახელი რომ ვიხმაროთ, უფრო ადვილად მივაღწევთ მიზანს მეთქი. მტრობაა ეს, თუ მოყვრობა?...

უკიდურესობის მომხრე ვერსად ასცილდება სოციალ-დემოკრატიის გავლენას. ცხოვრება მარტო ამ პარტიას აწოდებს თავ უზოგავი ბრძოლის მასალად: მუშას, უქონებო, უიმედო ხალხს, რომელსაც დასაკარგავი არა აქვს-რა და ყოველი ნაძალადევი მოგებას უქადის. ქართველობის მიზნები კი მარტო ზომიერების გზით მიიწევენება...

უკიდურესობა მარტო მანამდია შესანდობი, სანამ ხალხის დაბალი, უმეცარი წრეების ღვიძებას, წვრთნას, ამალებას ემსახურება... მტკიცედ იცოდეთ, – ის ჩვენებური კინტოა, პროვოკატორობს, გაჭირვების დღეს «მიიძალება», გაბრიყვებული ხალხის მწარე ბედს არ გაიზიარებს. რაც უფრო წინ წავა ხალხის პოლიტიკური გამოცდილება, ეს ჭეშმარიტება თან-და-თან უფრო მეტისთვის ცხადი შეიქმნება, რომ ქართველობას ამ მიმბამავ უკიდურესობისგან (სოციალ-დემოკრატებისაგან – რედ.) არავითარი სიკეთე არ მოელის. აი, ამ ურგებ, მავნე უკიდურესობის მიზეზით იძულებული გავხდი მეფიქრა, რომ ავტონომიაც, ფედერალიზმიც, ქართველობაც, «ტაკტიკისთვის» დაუჩემებია ამ მკვდრათ-ნაშობ პარტიას, რომელსაც ქართველობასთან ბუნებრივი კავშირი თავის დღეში არც ჰქონია, არც ეღირსება... ერთი კი წამცდა. ამ ჩემ მიმართულებას ჩემი პოლიტიკა დავარქვი. ჩემი შიგ არაფერია, მისი გამოკვლევის, გახსენების, განათების მეტი. ქვეყნის პოლიტიკას – როგორც მის ბუნების ნამდვილ ძალებს – ადამიანის, ხალხის სურვილი კი არა, ამ ქვეყნის გეოგრაფიული მდებარეობა სჭედს. პოლიტიკა ახალ მოდური შლიაჰვა კი არაა, რომლის ცვლა ჩვენს ქეიფზე ჰკიდია, ისეთივე ტრადიციული, უცვლელი, მამა-პაპური განძია, როგორც ენა, ეროვნება, სარწმუნოება. სანამ შავი-ზღვიდან გასავალი სრუტე ოსმალს ხელშია, სანამ სამხრეთით ოსმალეთი და სპარსეთი გვაკრავს, აღმოსავლეთით ლევი და თათარი, ჩრდილოეთით – რუსეთი, ბევრიც რომ ვიწრიალოთ, იმ პოლიტიკას ვერ ავცილდებით, რომელიც აურჩევიათ საქართველოს უაღრეს გმირებს, ბევრი ცდის, ძებნის და მსხვერპლის შემდეგ. უკეთესი რომ შესაძლო ყოფილიყო, განა მათ დაემალებოდა? ჩვენზე ცოტად სწყუროდათ, ვითომ, დამოუკიდებლობა, საკუთარი გვირგვინი ჩვენზე ნაკლებ უყვარდათ? სამეზნი გზა ჩვენსავით დახშული როდი ჰქონდათ, უფლებაც სისრულით ხელთ-ეპყრათ, ვისთანაც უნდოდათ საქმე დაეკავებიათ, კავშირი შეეკრათ, ბრძანებისამებრ მთელი ქვეყანა მიმოვლეს მათმა ელჩებმა... სანამ გვირგვინს ერის არსებობას შესწირვიდენ, ყოველი სამუალება სინჯეს, ყოველი ღონის-ძიება იხმარეს... რა ძალამ და აუცილებლობამ ეს დევები გასტეხა, ის ახლაც უცვლელად არსებობს; მას ვერც ჩვენ მოვერევით, როგორც უნაყოფოდ, უკვალოდ, უსახელოდ დაიღუპა

ყოველი სახსარი, მათ დროს სხვა რამე მიზნისკენ მიმართული, ისრევე წყალწაღებულია ყველა სხვა მეცადინეობაზე ნახმარი საშუალება. ბუნების წინააღმდეგ ყოველი ცდა ამაოა და სასტიკად ისჯება...

დაიბეჭდა ცალკე ბროშურად გაზეთ «იმერეთის» საკასუხოდ, ხელმოწერით ნ. ნიკოლაძე.